

17. međunarodno arheološko savjetovanje "Navigare necesse est.

Od prapovijesti do ranog srednjeg vijeka",

Pula, Medulin, Rovinj, 23. – 26. XI. 2011.

Međunarodni istraživački centar za arheologiju Brijuni-Medulin – Centar za arheološka istraživanja Instituta Ivo Pilar održao je u Istri (u Puli, Medulinu i Rovinju) od 23. do 26. studenoga 2011. 17. međunarodno tematsko arheološko savjetovanje "*Navigare necesse est. Od prapovijesti do ranog srednjeg vijeka*" pod trajnim pokroviteljstvom UNESCO-a i visokim pokroviteljstvom Ministarstva kulture Republike Hrvatske, a uz suradnju Društva za povijest i kulturni razvitak Istre i Centra za povijesna istraživanja (Centro di ricerche storiche) u Rovinju. Devedesetak znanstvenika i stručnjaka podnijelo je svoja priopćenja o pomorskim komunikacijama Jadranom, Mediteranom, Atlantikom i Crnim morem, o antičkoj i srednjovjekovnoj plovidbi, mitološkim predodžbama i religiji, štovanju božanstva voda, pomorskim svetištima i simboli te tajnama moreplovaca, konceptima plovidbe u prapovijesnim jadranskim kulturama, epigrafičkim svjedočanstvima o plovidbi i antičkim svjetionicima, rimskim pristaništima i lukama, lučkim instalacijama, rimskim vojnim pomorskim bazama, ulozima maritimnih vila u obalnoj plovidbi, prijevozu i trgovini morima, rijekama i jezerima, pomorskim sukobima, brodolomima i podvodnim arheološkim nalazima (posebno u Istri i Dalmaciji).

Sveukupna priopćenja mogla su se podijeliti na ona koja su obrađivala uže hrvatsko jadransko područje (s brojnim bogatim podmorskim arheološkim nalazima) i ona koja su predstavila rezultate istraživanja na širem europskom prostoru, posebno rijekama Garonneom, Loireom, Rajnom, Padom, Savom i Dunavom, s time da je posebna pozornost skupa bila usmjerena na najnovije podmorske nalaze (*Novitates*).

Hrvatski znanstvenici obrađivali su jadranske plovidbene rute, pomorske plovidbe i veze, pristaništa i lučke instalacije, pomorske rimske vojne baze i obrambene sustave na Jadranu od staroga do ranoga srednjeg vijeka: M. Kozličić (Zadar), "Jadranske plovidbene rute od starog do prvih stoljeća novog vijeka"; Z. Đukić (Osijek), "Odnosi u trgovačkoj navigaciji starog vijeka"; M. Zaninović (Zagreb), "Neke posebnosti antičkog prometa duž istočnog Jadrana"; K. Buršić Matijašić (Pula), "Istra na prapovijesnim pomorskim putovima"; E. K. Glazer, D. Štruklec (Zagreb), "Salamonova morna-

rica u kontekstu pomorsko-trgovačkih veza na prostoru južnog Levanta u željezno doba”; M. Miše (Split), “Trgovački kontakti dvaju jadranskih obala početkom helenističkog razdoblja”; Z. Brusić (Zadar), “Put pitosa”; B. Kuntić Makvić (Zagreb), “Pomorski pohodi Demetrija Farskog”; S. Bilić Dujmušić (Zadar), “*Taciti... miracula cursus* – Luc., Phars. 4,42”; J. Ostermann (Zagreb), “Plovidba u ranoj povijesti starog Bliskog istoka: predmeti i pisani dokazi”; M. Blečić Kavur (Rijeka), “Plovidba duž Caput Adriae ili plovidba svijetom?”; M. Parica (Zadar), “Lučke instalacije antičkih kamenoloma i brodoloma s teretom kamena na dalmatinskoj obali”; G. Lipovac Vrkljan (Zagreb), “Trgovačka odredišta crikveničke keramike na prostoru sjeverne Liburnije”; J. Čus Rukonić (Cres), “Antički plovidbeni putovi i luke na cresko-lošinjskom otočju”; M. Čaušević Bully (Pariz), S. Bully (Dijon), “*Sanctus Petrus de Nimbus* – Ilovik – bitna pomorska postaja od antike do srednjeg vijeka”; V. Begović (Zagreb), I. Schrunk (St. Paul), “Uloga maritimnih vila u plovidbi Jadranom”; A. Kurilić (Zagreb), “Rimske pomorske vojne baze na istočnom Jadranu”; M. Jurković (Zagreb), “Obrambeni sustav rapskog akvatorija u kasnoj antici”; J. Baraka (Zadar), “Prilog poznavanju topografije otoka Ugljana i Pašmana u kasnoj antici”; E. Marin (Zagreb), “Moguće pomorske komunikacije starokršćanske Salone” i M. Buzov (Zagreb), “Je li Mljet – Melita u Dalmaciji otok brodoloma sv. Pavla?”.

Razmatrala se i problematika plovidbe i trgovine širim kopnenim područjima i rijekama Hrvatske (Sava, Drava, Dunav, Kupa, Mura, Neretva): I. Pavišić (Zagreb), “Putovi i komunikacije kroz sjeverozapadnu Hrvatsku tijekom kasnog brončanog doba”; A. Rendić Miočević (Zagreb), “Nekoliko natuknica o plovidbi i prometovanju rijeka ... u hrvatskom dijelu provincije Panonije u rimsko doba”; H. Manenica (Vid), “Antički maritimni lokaliteti na području doline Neretve” i A. Milošević (Split), “Novi mač iz Koljana kod Vrlike u svjetlu kontakata s nordijskim zemljama u ranom srednjem vijeku”.

Na skupu je posebna pozornost bila posvećena otkrivenim antičkim tragovima i nalazima u hrvatskom podmorju: I. Radić Rossi (Zadar), “Tragovi antičkog pomorstva u hrvatskom podmorju”; L. Bekić (Zadar), “Najnovija podvodna rekognosciranja podmorja Istre”; I. Miholjek (Zagreb), “Podmorsko arheološko istraživanje poluotoka Vižule u 2011. godini”; I. Koncani Uhač (Pula), R. Auriemma (Lecce), D. Gaddi, A. Cristiano, A. Dell’Anna, S. Furlani (Trst), “Savudrijski zaljev: luka i priobalje u rimsko doba”; Z. Ettlinger Starčić (Mali Lošinj), “Rekognosciranje lošinjsko-creskog podmorja”;

S. Gluščević (Zadar), “Podmorska topografija »naronitanskog primorja« u antici”; I. Mihajlović (Zagreb), “Antički brodolom sa sarkofazima kod Sutivana na otoku Braču”; S. Gluščević (Zadar), D. Grosman (Ljubljana), “Interpretacija zračnih snimaka podvodnih nalazišta na dijelu zadarskog akvatorija”; M. Ilkić, M. Pešić (Zadar), “Rimska luka na položaju Bošana nedaleko od Biograda na moru” i V. Zmaić (Zagreb), “Brodolomi s bizantskim materijalom na području istočnog Jadrana”.

Naročit interes sudionika skupa izazvala su dva značajna novija podmorska nalaza: drvenoga prapovijesnoga šivanog broda u uvali Zambratija u Istri: I. Koncani Uhač, M. Uhač (Pula), “Prapovijesni brod u uvali Zambratija” i ostataka antičkoga šivanoga drvenog broda u uvali Caska na otoku Pagu, koji je bio namjerno potopljen i iskorišten za izgradnju drvenoga pristaništa: G. Boetto (Aix-en-Provence), I. Radić Rossi (Zadar), “Međunarodno podmorsko istraživanje u uvali Caska na otoku Pagu 2011. godine”.

Priopćenja su podnesena i o antičkim kultovima i svetištima vezanim za pomorstvo: V. Girardi Jurkić (Zagreb), “Antički kultovi kao zaštitnici pomorstva i moreplovaca u Istri”; K. A. Giunio (Zadar), “Izida – zvijezda mora i svečanosti *Navigatium Isisdis*”; I. Viligorac Brčić (Split), “*Navisalvia* – Spasiteljica Lade sa svetinjama Majke Bogova” i L. Šešelj (Zadar), “Antička pomorska svetišta”.

Inozemni sudionici savjetovanja podnosili su zanimljiva priopćenja o plovidbi kroz kameno doba, o prijevozu mramora rijekama, o plovidbi Dunavom, prekomorskoj trgovini u Brigeciju, trgovačkim vezama Dacije s Istrom, o prokoneškom uvezenom mramoru u Varnu i trgovini preko Jadrana između južne Italije i Makedonije: B. Kavur (Kopar), M. Erič (Ljubljana), “Plovidba kroz kameno doba”; E. Pochmarski (Graz), “Prijevoz mramora rijekama u Noriku i zapadnoj Panoniji”; L. Borhy (Budimpešta), “Naznake za plovidbu i prekomorsku trgovinu u Brigeciju”; A. Adrian (Caransebe), “Plovidba Dunavom u 1. i 2. st. posl. Kr. – trgovina Istre i Dacije”; A. Minčev (Varna), “Od Prokoneza do *Odessosa*. Nezavršeni uvezeni rimski mramori od 2. do 3. st. posl. Kr.” i V. Bitrakova Grozdanova (Skoplje), “Trgovina preko Jadrana između južne Italije i Makedonije od 6. do 1. st. pr. Kr.”.

Među općim temama vezanim za izvore pomorske povijesti i mitologiju treba istaknuti priopćenja o ulozi Oktavijanove mornarice u ratu s Ilirima, o mitološkom brodu Argo i putovanju frigijske božice Magne Mater iz Pergama brodom za Rim: M. Šašel Kos (Ljubljana), “Uloga mornarice

u Oktavijanovom Ilirskom ratu”; V. Gaggadis Robin (Aix-en-Provence), “Neka pitanja o mitološkom brodu Argo” i A. Nikoloska (Skoplje), “*Navis Salvia* i putovanje Magne Mater morem u Rim”.

Razmatrana su i malo poznata pitanja o plovidbi i lukama duž obale Atlantika u antici, trgovini mramorom morem i rijekama u Hispaniji te efeškoj trgovini vinom iz Male Azije po Mediteranu: F. Tassaux (Bordeaux), “Brodarenje i luke duž obale Akvitanije u antici”; I. Rodà (Tarragona), “Trgovina mramorom morem i rijekama u Hispaniji” i T. Bezeczyk (Beč), “Efeška trgovina vinom po Mediteranu”.

O venecijskoj laguni kao rezultatu kontinuirane evolucije voda stajališta i plovidbenih kanala te o potrebi rekonstrukcije lagunarnoga krajolika, o antičkim i srednjovjekovnim svjetionicima Mediterana i regionalnoj tradiciji brodogradnje na Jadranu i o pokretanju brodova u antici posebno se razmatralo trećega dana savjetovanja u Centru za povijesna istraživanja u Rovinju: G. Rosada, M. Zebeo (Padova), “*...stagna... inrigua aestibus maritimis*. O venecijskoj laguni ili ograničenom području promjenjive morfologije”, B. Giardina (Bologna), “*Navigare necesse est*: svjetionik između antičkog svijeta i srednjeg vijeka...”; C. Rouse, G. Boetto (Aix-en-Provence), “Regionalna tradicija brodske arhitekture na sjevernom Jadranu u rimsko doba”; P. Arnaud (Lyon), “Načini pokretanja brodova – vesla ili jedra – u antici”.

Prilikom Savjetovanja podnesena su u Medulinu skupna izvješća i o najnovijim rezultatima arheoloških istraživanja tršćanske luke, poluotoka Vižule kod Medulina i Lorona: P. Ventura, V. Degrassi (Trst), “*Tergeste* – nova saznanja o lučkim strukturama iz 2010. u Parku S. Lucia u Trstu”; V. Girardi Jurkić, K. Džin (Zagreb), A. Paić (Pula), Z. Ettinger Starčić (Mali Lošinj), “Vižula kod Medulina, istraživačka kampanja 2011.” i M. B. Carre, C. Rouse (Aix-en-Provence), F. Tassaux (Bordeaux), V. Kovačić (Poreč), “Loron i Bossolo, istraživačka kampanja 2011.”.

Na skupu su također predstavljena i dva realizirana projekta: prvi posvećen ekspediciji Faros – Paros – Faros jedrenjakom “Besa” 2003., kao sjećanje na plovidbu Parana 385./4. g. pr. Kr. do otoka Hvara u Jadranu (B. Kirigin) i drugi, izložbeni pothvat “Hrvatska – duša Mediterana. O pomorstvu na hrvatskom Jadranu”, značajnom sveobuhvatnom projektu realiziranom 2007. (Barcelona) i 2008. (Zaragoza), koji je predstavio Hrvatsku kao pomorsku zemlju koja je tijekom povijesti sudjelovala u gotovo svim zbivanjima na Mediteranu i brojnim Hrvatima koji su dali značajan doprinos raz-

vitku pomorstva i pomorske znanosti kroz stoljeća (K. Džin, I. Radić Rossi).

U okviru programa Savjetovanja predstavljen je u Puli 20. svezak časopisa *Histria antiqua* (tema broja: “Nastambe i stanovanje od prapovijesti do srednjeg vijeka”), u Medulinu turističko izdanje vodiča na četiri jezika “Vižula. Skriveni svijet antike” (autori: V. Girardi Jurkić, K. Džin) i u Rovinju izdanje grupe autora iz Francuske, Italije i Hrvatske pod nazivom *La côte du Parentin dans l’Antiquité* uz nazočnost J. M. Cassam Chenaia, ravnatelja Francuskog instituta u Zagrebu.

Sažeci na hrvatskom i engleskom jeziku tiskani su tradicijski u izdanju *Materijali* (br. 23, Pula 2011.) Društva za povijest i kulturni razvitak Istre. Podnesena priopćenja pripremljena za tisak uz obvezujuće recenzije i klasifikacije bit će u okviru financijskih mogućnosti tiskana u časopisu *Histria antiqua*, sv. 21, tijekom 2012. godine.

17. međunarodno arheološko savjetovanje s velikim brojem sudionika ukazalo je na ekspanziju znanstvenih i stručnih istraživanja i arheoloških otkrića, koja nalazima i riječima iščitava dalju i bližu ljudsku prošlost brodatrenja morima i rijekama te ujedno ukazuju na život i tijekove civilizacijskih promjena na našem planetu. Posebno je značajno istaknuti da su na savjetovanju u velikom broju sudjelovali mladi hrvatski znanstvenici i stručnjaci s fakulteta, instituta i muzeja obrazlažući svoje rezultate i otkrića suvremenim polivalentnim multidisciplinarnim znanstvenim metodama.

Mirko Jurkić

Radionica i predstavljanje međunarodnoga projekta *Sjećanje naroda* na Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, 21. veljače 2012.

Na Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli održana je 21. veljače 2012. radionica u sklopu međunarodnoga projekta “Sjećanje naroda” (*Paměť národa, Memory of Nations*) češkoga Instituta za proučavanje totalitarnih režima (*Ústav pro studium totalitních režimů*). Cilj je radionice bio upoznati polaznike s metodologijom rada u prikupljanju usmenih svjedočanstava osoba koje su se našle pod udarom totalitarnih režima za vrijeme Drugoga svjetskog rata i poraća te ih potaknuti na daljnja istraživanja i umrežavanje podataka. Domaćin radionice bilo je Istarsko povijesno društvo – Società storica istriana, hrvat-